

CENZURA POŠTOVNÍCH ZÁSILEK (1)

ÚVODEM

Jedním z mých nesčetných poštovně historických sběratelských zájmů jsou i cenzurované listovní zásilky. Sbírání probíhá ve stínu mého hlavního sběratelského zájmu – výplatních otisků, kterým se intenzivně věnuji po všech stránkách již od roku 1970, tedy neuvěřitelných padesát let. Nicméně jsem v těchto letech se pravidelně vracel i ke sběratelskému oboru cenzury všeho druhu a nezanedbával jsem jej. Tato citlivá pošta má částečný hendikep – těžko se o některých časových obdobích psalo, a skoro se vylučovalo vystavování. Zejména se to týká cenzury za dob socialismu.

V době mého předsedování komise poštovní historie SČSF (1985 – 1989) jsem cenzuru zvýraznil jako jeden z oborů ve čtvrté zóně tehdejší činnosti komise (zvláštní druhy přepravy poštovních zásilek) a tvrdě jsem narazil. Cenzura jako institut se nepřipouštěla. Zbyly jen černoknížecké kabinety a cenzurní zásilky z dob válečných konfliktů různých válek, pochopitelně imperialistických, které nevadily. To bylo trochu málo. Druhou překážkou byl nedostatek literatury (v zahraničí literatura existovala, ale k nám se dostávala jen sporadicky). Rozvoji tohoto oboru byla i nedostatečná sběratelská základna a poměrně drahé artefakty. Vždyť ani vydání době a ideologii poplatné knihy o poště našeho vojenského sboru autora Pavla Fialy, za kterou jsem se bil jako lev, měla na kahánku. Nebýt jistého proudu „osvícenců“ z řad důstojníků ČSLA v našem ctěném Svazu, svazová knihovnička by zůstala ochuzena o toto odborné dílo přímého účastníku Svobodovy armády. Odmítnutí zamazání jmen a adres na celistvostech a cenzura byly jednou z příčin.

Cenzurní zásilky jsou pevnou součástí poštovní historie na našem území a obyvatel našeho území žijících zde anebo v zahraničí (např. v zahraničních armádách).

To, že cenzura není již otázkou dávné historie svědčí různé pokusy o cenzuru, z nichž nejvýraznější je cenzura internetu, ať již autocenzura či cenzura provozovatelů webů anebo masivní státní vypínání internetu v regionech či dokonce státech.

I blízká minulost nám dříve narozeným, kteří vydávali zpravodaje a psali do veřejných novin a časopisů, ukázala, co je cenzura někoho dalšího, ale i to, co je ještě zhoubnější – autocenzura.

Jak vzniklo slovo cenzura? Z latinského názvu **censor** To byl úředník, který oficiálně sčítal obyvatele a dohlížel i na morálku v době Římské říše).

Již třicet let je na našem území cenzura zakázaná (a to ústavním zákonem – čl. 17, odst. 3 Listiny základních práv a svobod).

CENZURA VŠEOBECNĚ

Cenzurou všeobecně rozumíme kontrolu a omezování sdělování informací sdělovacími prostředky, obvykle tiskem či dalšími veřejnými médii, veřejnými proslovy, dopisy a podobně. Je prováděna státem, případně přenosem další instituce. Slouží k udržení státního zřízení a integrity státu, a proto slouží k ucho ani státní ideologie či vojenského tajemství. Je využívána

k prosazování společenských, stranických, sektářských či jiných skupinových zájmů. V poslední době i k ochraně představitelů autoritářských a oligarchických režimů mnohdy se tvářících jako demokratické, ve skutečnosti charakterizované jako „stát arogance moci“.

Cenzura se obvykle týká veřejně sdělovaných názorů, ale v dobách nesvobody je kontrolováno i soukromé sdělování názorů. Celou historii lidstva cenzura provází. Dotýká se i na první pohled nedůležitých oborů – literatury a listovních zásilek. I slovo či věta vadí. Ve sbírkách mám úplně začerněnou dopisnici celého textu (kromě adresy rodiny mého táty, kterou poslal z nucených prací v Berlíně do Prahy během války a dovolil si příliš moc – psal asi politicky).

Cenzura má řadu druhů – témata uvedená v zákonech, vojenská, náboženská, politická, školní, (zejména učebnice), autocenzura, moderní účelová . Cenzura nemusí být jen škrtání, začernování , ale i vyhýbání se tématu, záměrné zamlčování, účelové řazení témat, podvědomá manipulace, vynechání témat, různá interpretace, PR články apod.

Oborově+ je znatelná cenzura ve zveřejňování fotografií, ve filmu, na internetu, v novinách, v knihách, a též v poštovníctví, kde jde o zásah do lidských práv a svobod. Právě na poštovníctví a cenzuru v něm se nadále soustředím.

CENZURA V POŠTOVNICTVÍ

je kontrolou listovních zásilek poštovními, policejními, vojenskými, vězeňskými, celními, devizovými a jinými orgány.

Účelem je, zda neobsahují v textu či jako vložené zejména utajované informace především vojenského a politického charakteru . Zvláštní subkategorii je devizová cenzura či lépe kontrola, kterou u nás známe zejména z 50. let. Tou se rozumí kontrola listovních zásilek k tomu zmocněných kontrolních orgánů, zda neobsahují nepovolené platební nebo devizové prostředky (např. poštovní známky, bankovky apod.) Zkontrolované zásilky jsou buď neoznačeny anebo označeny razítkem, nálepkou, zálepkou nebo jinou poznámkou devizového orgánu, který zásilku zkontroloval.

Nověji se setkáváme v souvislosti s rozmachem terorismu a zasílání různých toxických prášků či dokonce výbušnin v balících apod. dochází k prosvícení (nejčastěji rentgen, který známe s kontroly pošty na současných českých ministerstvech). Národní poštovní muzeum ve Washingtonu (Smithsonian's) dokonce vystavuje několik exponátů v jedné ze svých sekcí tohoto druhu z počátku tohoto století.

Všeobecně lze říci, že potvrzení o provedení cenzury je ve většině případů vyznačeno na zásilce, a to ***otiskem cenzurního razítka, cenzorského razítka, cenzurní zálepkou, cenzurní páskou, cenzurní pečeti, devizovou kontrolou, rukopisnou poznámkou. Mnohdy je zásilka přímo „ošperkována“ několika druhy těchto artefaktů najdeme na ní i razítko několika cenzorů při mnohastupňovém oenzurování zásilky zejména, když prochází zásilka několika zeměmi.***

Historicky byla cenzura v poštovníctví prováděna již od 19. století, **první PŘÍPAD JE ČERNÝ KABINET KARDINÁLA RICHELIEUa.**

známý

Za I. a II. světové války byla prováděna všemi státy v konfliktu, a bylo především vojenská a policejní cenzura. Cenzura měla i přesah do let po skončení obou konfliktů (např. cenzura z Maďarska do Čech (1920 – 21), spojenecká cenzura v Německu a Rakousku (1945 – 51), čs. cenzura zásilek do okupačních zón (1945 – 50).

V řadě případů je cenzura neviditelná – bez označení, i když pocitově adresát poznal, že zásilka byla „prověřena“. K zásilce někdy adresát dostával i přiložený lístek s pokyny (např., aby se dostavil k vysvětlení anebo navštívil pobočku SBČs a složil přiložené devizy na přepážce ke směně).

DEFINICE NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH ARTEFAKTŮ POŠTOVNÍ CENZURY

Uvádím definice jen čtyř nejdůležitějších cenzurních znaků. Definice vycházejí z čs. či českých praktik.

Cenzorské razítko

Malé, většinou číselné razítko, v obdélníku či oválu, kruhu sloužící k označení cenzora, který provedl cenzuru listovní zásilky. Poprvé použito za I. světové války (výjimečně též se jménem cenzora), hromadně užito za II. světové války. Též známé z regionálních či místních válek.

Nutno odlišit od cenzurního razítka, co je razítko cenzurní instituce či orgánu.

Cenzurní pečeť

Služební pečeť cenzurních anebo poštovních kontrolních orgánů užitá k označení cenzurovaných zásilek buď jako pečetka (např. u zapečetěných cenných dopisů) nebo její otisk jako razítko.

Cenzurní páska

Lepicí páska (většinou v rolích) užívaná cenzurními nebo poštovní či devizovými cenzurními orgány

k zalepení otevřených dopisů a balíků. Je na ní označení cenzurního orgánu a výsostné znaky. Vedle ní či na ní mohou být i otisky cenzurního či cenzorského razítka.

Cenzurní zálepka

Zálepka s úředním názvem cenzurního orgánu užívaná k označení cenzurované zásilky.

Většinou slouží k zalepení chlopně otevřeného dopisu.

NA ZÁVĚR: JAK JSEM SE K TOMUTO SBĚRATELSKÉMU OBORU DOSTAL?

Hlavním motivem byl dopis od tetičky z USA, která kromě dopisu vložila do letecké obálky i jeden dolar. Dopis, asi prosvícený jsme dostali, ale k tomu i tvrdou výzvu k navštívení pobočky Státní banky československé, ke složení předmětné sumy s varováním, co se stane, když toto nesplníme.... Později to byl i dopis, dozajista zcenzurovaný, který obdržel arch. Albert Jonáš od sběratele výplatních otisků ing. Jurecky z pole II. světové války, který mi věnovali pozůstalí po panu architektovi. ten mne přiklonil k tomuto oboru.

Zdroje:

1/ Československá filatelie, P. Pittermann a kolektiv, část Základní filatelistická terminologie , Praha 1988

2/ Wikipedia.org, heslo cenzura a další, stránky editované v roce 2019

3/ Osobní archiv

4/ Zpravodaje KPHC SČSF

